

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิงวัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย)” มีเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องศักยภาพและการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตอนที่ 4 ประวัติอาณาจักรล้านนา สุโขทัย และล้านช้าง

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องศักยภาพและการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

แนวคิดเรื่องศักยภาพ

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แต่ละแหล่งมีความแตกต่างกันออกไป ศักยภาพในที่นี้หมายถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งยังรวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและตัดสินใจมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

ความหมายของคำว่า “ศักยภาพ” คำว่า “ศักยภาพ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Potential ตามความหมายของรูปศัพท์แปลว่า “ภาวะแฝงอำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้ พัฒนาหรือทำให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้..” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) และได้มีผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของศักยภาพไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน อาทิเช่น

สุภาภรณ์ หาญทอง (2543, หน้า 59) ได้นิยาม “ศักยภาพ” ว่าเป็นความสามารถหรือความพร้อมในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา และการปรับปรุงใดๆ ฉะนั้นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพแตกต่างกันตามความมุ่งหวังหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงจะถูกจัดการเป็นลำดับแรก ดังนั้นการกำหนดปัจจัยการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีการใช้

เครื่องมือที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ เพื่อจะนำไปใช้ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำ และแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น มีการจัดการที่เหมาะสมต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2545, หน้า 66) กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววิเคราะห์ได้จากความดึงดูดใจของสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึงสถานที่ รวมถึงภาพพจน์ต่างๆ เช่น ความมีชื่อเสียง ความสวยงาม ความมีเอกลักษณ์เฉพาะ ความสะอาด ความปลอดภัย โอกาสในการเรียนรู้และเพิ่มประสบการณ์ เป็นต้น

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้น แต่ละประเภทมีการประเมินที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ โดย วิวัฒน์ ชัยบุญญภักดี (2529, หน้า 59) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและการกำหนดศักยภาพหรือ ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเองความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิ และศาสนา บรรยากาศสภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต

2. ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยวลักษณะการเดินทางระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

5. ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณูปโภคปัญหา ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

ในการท่องเที่ยววนั้น ต้องให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติ (Physical carrying capacity) หมายถึง ระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้นรวมถึงระดับความอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่

2. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental carrying capacity) หมายถึง ระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศได้แก่ระบบนิเวศ คุณภาพน้ำอากาศ รวมถึงการทิ้งสิ่งปฏิกูลและการกำจัดขยะมูลฝอย

3. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในด้านสังคม (Social carrying capacity) หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จะไม่ทำให้ความสนุกสนานและความประทับใจของนักท่องเที่ยวจางหายไปเมื่อมีการขยายตัวของนักท่องเที่ยว รวมถึงระดับสูงสุดที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นจนเกิดความไม่พอใจ

4. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในด้านเศรษฐกิจ (Economic carrying capacity) หมายถึงระดับการพัฒนาที่ระบบเศรษฐกิจดำเนินต่อไปได้อย่างเหมาะสมโดยไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกในสังคม ไม่กระทบต่อการลงทุนและการดำรงชีพของประชากร

บุปผา วงษ์พันธุ์ทา (2544 หน้า 24-25) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จะต้องพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ความปรารถนาของผู้เที่ยว
2. ความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยว
3. ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
4. ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่

ไบเฟิร์น วงษ์บัวงาม และमुखसुदा พูลสวัสดิ์ (2556, หน้า 22) ได้ให้แนวคิดการจัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว มีการพิจารณาองค์ประกอบดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่เป็นแก่นแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเป็นสิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ แต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีมาก น้อยไม่เท่ากัน เช่น ชายทะเลที่มีภูมิทัศน์ธรรมชาติ หรือพบได้ง่าย เป็นต้น

2. ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งหรือส่วนประกอบของสถานที่ที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่เลือกเดินทางมาสู่แหล่งท่องเที่ยว แม้ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะไม่ใช่อะไรดึงดูดใจหรือตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีอิทธิพลในการตัดสินใจเลือกเดินทาง ประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้

2.1 สภาพการเข้าถึง หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวกสบาย เหมาะกับการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด พิจารณาระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น โดยรถยนต์ส่วนตัว รถโดยสารประจำทาง เป็นต้น สภาพ

เส้นทางที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง เช่น ถนนคอนกรีต ทางลาดยาง ถนนลูกรัง ถ้าเส้นทางน้ำต้องใช้เรือหรือแพ เป็นต้น

2.2 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวระบบสาธารณสุขปโภคที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใดเช่นสถานที่พัก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานที่เรีงรมย์ สถานบริการอื่นๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์สถานพยาบาล สถานีตำรวจ ระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป ถ้าแหล่งท่องเที่ยวนั้น ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความใกล้เคียง ที่จะไปใช้บริการจากแหล่งชุมชนใกล้เคียงมากน้อยเพียงใด

2.3 สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ สภาพอื่นๆเช่น สภาพกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ชุ่นหรือใสสะอาด รวมทั้งความสะดวกอื่นๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาห้อมส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว

2.4 ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว หมายถึง อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางในการใช้สถานที่แหล่งนั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวครั้งละมากๆ ได้ เนื่องจากสถานที่พักและการบริการการท่องเที่ยวไม่เพียงพอ

2.5 การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว หมายถึง มาตรการหรือการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ระบบการให้ความรู้ การสื่อความหมาย การโฆษณาประชาสัมพันธ์

สมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2547, หน้า 76) ได้เพิ่มเติมในส่วนของการประเมินศักยภาพว่าควรเสริมด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย

- การต้อนรับนักท่องเที่ยว กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว กล่าวคือ มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ วางแผน และ เข้าร่วมในทุกกิจกรรม
- การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน กล่าวคือ คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น
- การได้รับประโยชน์ของคนในชุมชนจากแหล่งท่องเที่ยว

ในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557, หน้า 1-4) มีเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

องค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้านได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ความโดดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์ ความงดงามทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม รวมถึงความมีชื่อเสียงและความเป็นที่ยอมรับทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนในอดีต อีกทั้งศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1.1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 8 ดัชนีชี้วัด

- ความสำคัญทางประวัติศาสตร์
- หลักฐานทางโบราณคดี
- ความเป็นเอกลักษณ์ของยุคสมัย
- ความเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของแหล่งประวัติศาสตร์
- ความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม
- ความสมบูรณ์และความสวยงามทางศิลปกรรม
- ความมีชื่อเสียงและความเป็นที่ยอมรับของแหล่งประวัติศาสตร์
- ความผูกพันต่อท้องถิ่น

1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้

วัด ได้แก่

- การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
- ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมแหล่งประวัติศาสตร์นั้นๆ ให้มีความสำคัญ และมีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งประวัติศาสตร์อาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ส่งผลให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

- ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
- ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแลการดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

- การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งประวัติศาสตร์แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

- การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

โดยสรุป ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, คุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว, การตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น, และการจัดการในด้านต่างๆ

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การไปเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และได้รับความรู้ ความเข้าใจ การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประวัติศาสตร์นั้นๆ ในการรักษามรดกอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ทั้งนี้คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนั้นด้วย

ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นมาตั้งแต่อดีตและมีมาจนถึงปัจจุบัน แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไป มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคม ตลอดจนความผูกพันทางจิตใจ

ประเทศไทยได้เปรียบกว่าประเทศอื่นๆ ในด้านภูมิศาสตร์และภูมิประเทศ จึงทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีจำนวนมาก มีการกระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย และมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดแหล่งประวัติศาสตร์เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยขาดการจัดการที่ดีอาจทำให้โบราณสถานและสภาพแวดล้อมของแหล่งประวัติศาสตร์เกิดความเสื่อมโทรม ได้ จนบางครั้งยากต่อการฟื้นฟูแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และส่งผลกระทบต่อทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน สำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยและยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวและมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวของประเทศด้วยรวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (2557, หน้า 2) ไว้ดังนี้

1. อุทยานประวัติศาสตร์ (Historical park)

2. ซากอารยธรรม แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณคดี (Dead monuments/ Archaeological sites/Old town)
3. พระราชวัง วัง พระตำหนัก ตำหนัก พระที่นั่ง คຸ້ມ (Palace/Residence of royalty)
4. ศาสนสถาน (Religious place)
5. ปราสาทหิน ปรางค์ กູ່ (Sandstone sanctuary)
6. อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาลวีรชน สุสาน (Monument)
7. พิพิธภัณฑ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (Historical and Cultural museum)
8. ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมือง คูเมือง (Fortress/City wall/City gate/ moat)
9. สิ่งปลูกสร้าง กำแพงเมือง ประตูเมือง คูเมือง (Other historical and Cultural elements)
10. สิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architecture building)

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ ทั้งนั้นมีการสอดแทรกศิลปะ ประวัติศาสตร์ เทศกาล และงานประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ในสถานที่ต่างๆ ที่มีมานานแล้ว และที่จัดขึ้นโดยเฉพาะหรือการท่องเที่ยวที่มีการใช้วัฒนธรรมเป็นวัตถุประสงค์หรือการใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดย The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC (Richards, 1995) ได้กล่าวไว้ถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 8 ประการ ได้แก่

1. โบราณคดี และพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ
2. สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต
3. ศิลปหัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ

4. ความน่าสนใจในเรื่องของดนตรี ไม่ว่าจะเป็นในรูปของดนตรีคลาสสิก ดนตรีพื้นบ้าน หรือดนตรีร่วมสมัย

5. การแสดง ละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ

6. ภาษา และวรรณกรรม

7. ประเพณี และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

8. วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 293 - 294) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้อง พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 8 ประการนั้นแล้ว ยังจะต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการ ศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

3. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึง ถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 295-297) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชม โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย โดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ 5 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว ไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่น นั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีสำนึกต่อ การรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural tourism/Village tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อ การรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมใน การจัดการการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางจัดการรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural health tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การ

ฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและมีการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ประวัติอาณาจักรล้านนา สุโขทัย และล้านช้าง

อาณาจักรล้านนา

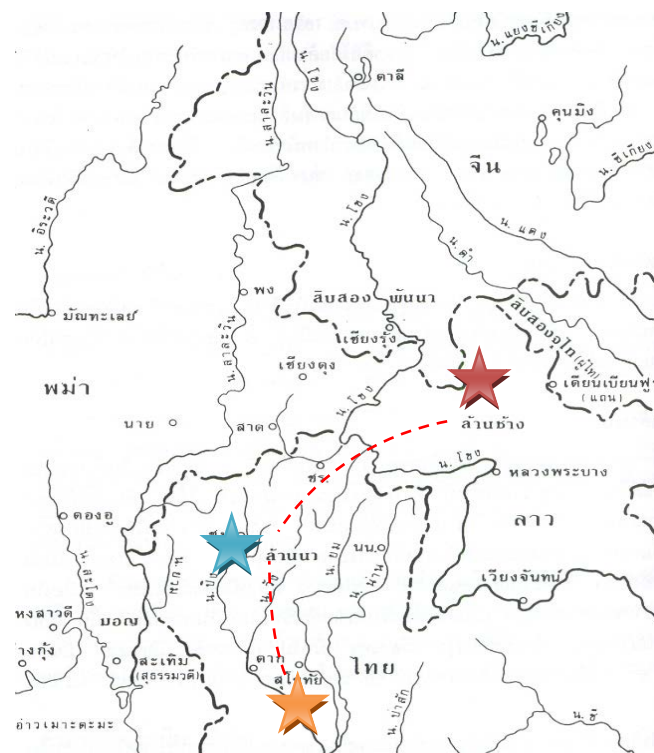
สร้อยดี อ่องสกุล (2557, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของ ล้านนา หมายถึง ดินแดนที่มีนามากมาย ประมาณนับได้เป็นจำนวนล้าน คู่กับล้านช้าง คือ ดินแดนที่มีช้างนับล้านตัว คำว่า “ล้านนา” กับ “ลานนา” เคยเป็นหัวข้อโต้เถียงกันเมื่อ พ.ศ. 2530 ว่าควรใช้คำใดจึงถูกต้อง คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย มีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้ให้ข้อยุติว่า ล้านนา คือ คำถูกต้อง หลังจากนั้น “ล้านนา” ได้ใช้อย่างแพร่หลาย แต่ก็มีผู้พอใจจะใช้ “ลานนา” ต่อไป

คำว่า ล้านนา เริ่มใช้ตั้งแต่ สมัยพญามังราย ดินแดนในแถบลุ่มน้ำกก คือ เชียงรายและ เชียงแสน เรียกว่า แคว้นโยน (โยนก) หรือโยนรัฐ ส่วนดินแดนลุ่มน้ำปิง คือ เมืองลำพูน เชียงใหม่ เรียกว่า “แคว้นพิงค์” (พระรัตนปัญญา, ชินกาลมาลีปกรณ์ และแสง มนวิฑูร, 2517, หน้า 102) หรือเมืองปิง เมื่อพญามังรายรวมดินแดนสองแคว้นใหญ่ดังกล่าวเข้ากันแล้วสร้างเมืองเชียงใหม่ จึงเกิดเป็นรัฐใหญ่มีอาณาเขตกว้างขวางกว่าเมือง นักประวัติศาสตร์เรียกหน่วยการเมืองใหญ่ว่า “อาณาจักร” จากการตรวจสอบหลักฐานก็ไม่พบว่าพญามังรายทรงเรียกอาณาจักรของพระองค์ว่าอะไร แท้จริงแล้วในสมัยพญามังรายยังไม่มีคำว่า ล้านนา เกิดขึ้น ล้านนาในที่นี้หมายถึงหน่วยการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหน่วยที่ใหญ่ที่ใหญ่กว่า “เมือง” เนื่องจากผู้คนในสังคมสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้นเคยชินกับ “เมือง” เนื่องจากผู้คนในสังคมสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้นเคยชินกับ “เมือง” ยังไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อความเป็น “ล้านนา” ซึ่งเป็นหน่วยใหญ่ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร ได้ศึกษาหลักฐานจีนให้ความเห็นว่า หลักฐานจีนเรียกว่าพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1982-2030) ว่า “หล่านนา” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2539, หน้า 14) ซึ่งหมายถึง ท้าวล้านนา แสดงว่าล้านนาควรใช้ตั้งแต่สมัยพระเจ้าติโลกราช เป็นต้นมา และสมัยก่อนหน้านั้นยังไม่ควรใช้ตั้งแต่สมัยพระเจ้าติโลกราช เป็นต้นมา และสมัยก่อนหน้านั้นยังไม่ควรใช้คำว่าล้านนา เนื่องจากหลักฐานจีนใช้ล้านนาเป็นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าติโลกราช โดยที่ก่อนหน้านั้นจีนเรียกว่าดินแดนที่ราบน้ำกกหรือโยนรัฐว่า ปาไปสี่ฟู (ใช้มาตลอดจนถึง พ.ศ.1921) ต่อมาเรียก ปาไป (พ.ศ. 1921-1944) เรียกเชียงรายได้ว่า ปาไปเจ้อหน่าย (พ.ศ.1947) และเรียกเชียงใหม่ว่า ปาไปต้าเตียน ผู้เขียนเห็นด้วย คำว่า “ล้านนา” ควรเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราช เนื่องจากล้านนาเป็นหน่วยทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่ถูกสร้างให้มีลักษณะเฉพาะของความเป็นล้านนานั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้ทันทีทันใดเมื่อก่อตั้งอาณาจักร แต่เป็น

พัฒนาการอาณาจักรของชาวไทยยวนที่ค่อยๆ ผสมผสานดินแดนต่างๆ พร้อมกับพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นความเป็นล้านนาซึ่งเป็นการหลอมหลวมทั้งผู้คนและดินแดนเข้าด้วยกันย่อมใช้เวลา

อาณาเขตล้านนา

ตามจารีตของรัฐโบราณไม่มีเขตแดนแน่นอน เมื่ออาณาจักรรุ่งเรืองก็ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง มีเมืองขึ้นจำนวนมาก ครั้นอาณาจักรอ่อนแอ อำนาจครองเมืองต่างๆ ก็ลดลง เมืองที่เคยขึ้นก็เป็นอิสระหรือไปขึ้นกับศูนย์อำนาจอื่นๆ ดังนั้น สิ่งที่มรัฐโบราณมีคือ เขตอิทธิพลหรือบริเวณเขตแห่งอำนาจ ซึ่งประมาณอย่างคร่าวๆ ได้ว่า ดินแดนล้านนา มีอาณาเขตเขตทางทิศใต้จรดกับอาณาจักรสุโขทัย แดนต่อแดนคือ เมืองตาก (อำเภอบ้านตาก) ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวิน ติดต่อรัฐฉาน ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ติดต่ออาณาจักรล้านช้าง ทิศเหนือจรดเมืองเชียงรุ่ง บริเวณรอยต่อระหว่างล้านนา พม่า ลาว และยูนนาน เป็นเขตบ้านเล็กเมืองน้อยที่อ่อนไหวทางการเมือง เช่น เชียงตุง เชียงรุ่ง เชียงแสน เมืองยอง เมืองปุ เมืองสาด เมืองนาย เป็นต้น เมืองดังกล่าวถูกรัฐใหญ่ที่อยู่รายรอบคุกคาม สำหรับรัฐล้านนาแผ่อิทธิพลไปอย่างกว้างขวางในบางสมัยเท่านั้น เมื่อถึงยุคล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกเมืองชายขอบดังกล่าวถูกแบ่งแยกตกเป็นของประเทศพม่า จีน และลาว ซึ่งเท่ากับดินแดนล้านนาบางส่วนอยู่นอกประเทศไทย

ภาพที่ 2.1 ดินแดนรอบล้านนา

ทีมา นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ (2528, หน้า 11)

อย่างไรก็ตาม ดินแดนสำคัญของล้านนาอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อย แบ่งตามภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มเมืองล้านนา ตะวันตก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญมีเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา เนื่องจากถูกผนวกเข้าด้วยกัน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น จึงมีประวัติความเป็นมาร่วมกันครั้งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในยุคฟื้นฟู ล้านนา เมืองดังกล่าวมีเจ้านายเชื้อสายเจ้าเจ็ดตนแยกย้ายกันปกครอง จึงมีความสัมพันธ์กันตลอดมา และกลุ่มเมืองล้านนาตะวันออกมีเมืองแพร่ น่าน ทั้งสองเมืองตั้งอยู่บนพื้นที่ราบขนาดเล็ก และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาคล้ายกัน คือ ในสมัยแรกเริ่มต่างมีฐานะเป็นอิสระ มีราชวงศ์ของตนเองมีความใกล้ชิดกับอาณาจักรสุโขทัย และเพิ่งผนวกดินแดนได้ในสมัยพระเจ้าติโลกราช จึงไม่ค่อยผูกพันกับล้านนาเชียงใหม่ ครั้นในสมัยฟื้นฟูบ้านเมืองยุครัตนโกสินทร์ เจ้าผู้ครองเมืองน่าน เมืองแพร่ เป็นคนละสายกับเจ้าเจ็ดตน

นอกจากนั้นยังมีดินแดนชายขอบล้านนาค้ำใต้ ซึ่งอยู่ในส่วนตอนบนของจังหวัดตาก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้วัฒนธรรมล้านนา ในปัจจุบันดินแดนล้านนา หมายถึง ดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนาคืออาณาจักรในอดีตถึงปัจจุบันคือ เชียงใหม่ ซึ่งมีอายุกว่า 700 ปี

ประวัติศาสตร์ยุค “แคว้นแคว้น-นครรัฐ” ในดินแดนล้านนาก่อนก่อตั้งอาณาจักรในพุทธศตวรรษที่ 19 ดินแดนล้านนาก่อนก่อตั้งอาณาจักรในพุทธศตวรรษที่ 19 มีรัฐเกิดขึ้นก่อนอยู่แล้ว แต่เป็นรัฐระดับ “เมือง” หรือนครรัฐ หรือแคว้น ซึ่งเป็นรัฐขนาดเล็ก หลังจากนั้นจึงพัฒนาใหญ่ขึ้นเป็นอาณาจักร (Kingdom) รัชต่างๆ กระจายตัวอยู่ตามที่ราบระหว่างหุบเขา ได้แก่ แคว้นหริภุญไชย แคว้นโยนก เมืองพะเยา นครรัฐเขลางค์ เมืองแพร่ และเมืองน่าน แต่ละรัฐดังกล่าวต่างมีประวัติศาสตร์เป็นของตนเอง และเป็นอิสระต่อกัน การเกิดขึ้นของรัฐเป็นผลมาจากการขยายตัวทางการค้าจากเมืองท่าใกล้ทะเลมาสู่ตอนในภาคพื้นทวีป และการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียที่ขยายเข้ามา ดังกรณีการเกิดรัฐหริภุญไชยในต้นพุทธศตวรรษที่ 14 และตามด้วยรัฐเขลางค์นคร อย่างไรก็ตามบางรัฐอาจเกิดจากเงื่อนไขภายในท้องถิ่นเอง ดังกรณี เมืองน่าน

ในด้านการพัฒนาการของนครรัฐ พบว่า รัฐหริภุญไชยซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มน้ำปิงสามารถติดต่อกับบ้านเมืองในเขตทางตอนใต้สะดวก ได้โอกาสพัฒนา ก่อนดินแดนที่ราบลุ่มน้ำอื่นๆ ส่วนรัฐโยนกซึ่งอยู่ในเขตลุ่มน้ำกก ทางตอนบนเป็นเขตพื้นที่ที่พัฒนาช้ากว่าในเขตลุ่มน้ำปิงและวัง อย่างไรก็ตาม รัฐโยนกก็ยังมีพัฒนาเร็วกว่าในเขตที่ราบลุ่มน้ำอิง น้ำยม และน้ำน่าน ซึ่งเป็นรัฐในหุบเขาขนาดเล็กที่ล่าช้ากว่า

ครั้นถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ดินแดนล้านนาได้พัฒนาการจากรัฐระดับเมืองหรือแคว้น-นครรัฐมาเป็นรัฐขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งเรียกว่า “อาณาจักร” โดยรวบรวมแคว้น-นครรัฐเข้าด้วยกัน แล้วสถาปนาเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของรัฐใน พ.ศ.1839 จุดเริ่มต้นของอาณาจักรเกิด

จากการรวมสองแคว้นใหญ่ก่อน คือ แคว้นโยนก และแคว้นทริภุญไชย ตามด้วยผนวกเขลางค์นคร ซึ่งเป็นพันธมิตรของทริภุญไชยในระยะสร้างอาณาจักร รัฐบาลนานาชาติขยายอาณาเขต ไปสู่เมืองทางตอนเหนือด้วยการสถาปนาอำนาจในเมืองต่างๆ ที่อยู่ชายขอบ เช่น เชียงตุง เมืองนาย เมืองยอง ส่วนของนครรัฐพะเยาที่อยู่ใกล้ก็ผนวกเข้าส่วนหนึ่งของอาณาจักร และในที่สุดเมื่อรัฐบาลนาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุด (ปลายศตวรรษที่ 20) ได้ขยายไปครอบครองนครรัฐแพร่และน่าน ซึ่งเคยอยู่ในอิทธิพลของสุโขทัยมาก่อน (สร้อยดี อ่องสกุล, 2557, หน้า 40-41)

อาณาจักรล้านนา กำเนิด พ.ศ.1893 เมื่อสร้างเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง จนถึง อาณาจักรล่มสลายใน พ.ศ. 2101 มีอายุ 262 ปี พัฒนาการประวัติศาสตร์ช่วงเวลาดังกล่าวแบ่งเป็น 3 สมัย คือ สมัยแรกเป็นสมัยสร้างอาณาจักร (พ.ศ.1939-1898) สมัยที่สองเป็นช่วงอาณาจักรเจริญรุ่งเรือง (1893-2068) และสมัยที่สามช่วงอาณาจักรและการล่มสลายของอาณาจักร (พ.ศ.2069-2101) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (สร้อยดี อ่องสกุล, 2557, หน้า 115-116)

1. สมัยสร้างอาณาจักร (พ.ศ.1839-1898)

เป็นช่วงสร้างความเข้มแข็งให้อาณาจักรตรงกับสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น เริ่มจากพญามังรายรวบรวมเมืองต่างๆ ในเขตแคว้นโยนกและขยายอำนาจลงสู่แคว้นทริภุญไชยในอาณาจักรที่รวบรวมได้ในสมัยนี้ได้แก่ เชียงราย เงินยางเชียงแสน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา นอกจากนั้นได้สร้างเครือข่ายทางการเมืองโดยส่งราชบุตรไปครองเมืองเชียงตุงและเมืองนาย เป็นต้น สมัยสร้างอาณาจักรมีกษัตริย์ราชวงศ์มังราย 5 พระองค์ นับตั้งแต่พญามังรายจนถึงสมัยพญาผายู รวม 59 ปี (สร้อยดี อ่องสกุล, 2557, หน้า 116)

พญามังรายเป็นผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านนาประสูติที่เมืองเงินยางประมาณ พ.ศ. 1782 โอรสพญาลาวเลงและนางอวมิ่งจอมเมื่อ (นางเทพคำชายหรือคำขยาย) ธิดาท้าวรุ่งแก่นชาย เมืองเชียงรุ่ง พญามังรายครองเมืองเงินยาง พ.ศ.1804 นับเป็นกษัตริย์องค์ที่ 25 แห่งราชวงศ์ลาว และเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย พระองค์ใช้เวลาเกือบตลอดรัชกาลกับการรวบรวมหัวเมืองใหญ่น้อยเข้ามาไว้ในอำนาจ

สมัยก่อร่างสร้างอาณาจักรล้านนา (พ.ศ.1839-1898) ช่วงนี้ให้ความสำคัญต่อการขยายอำนาจ ภารกิจหลักของกษัตริย์ คือ การทำสงครามและสร้างบ้านแปงเมืองกษัตริย์ช่วงต้นราชวงศ์มังรายที่มีชื่อเสียงเรื่องด้านการรบ ได้แก่ พญามังราย พญาไชยสงคราม และพญาคำฟู ดังนั้น สมัยนี้อาณาจักรจึงขยายค่อนข้างเร็ว สามารถครอบคลุมพื้นที่สำคัญของล้านนา เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย เงินยาง (เชียงแสน) พะเยา ยุคนี้เน้นพื้นที่ในเขตตอนเหนือของอาณาจักรมากกว่าทางตอนใต้ เนื่องจากทางตอนใต้เป็นพื้นที่ติดต่อกับอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งขณะนั้นยังมีกำลังเข้มแข็งเท่าเทียม ดังนั้นทางทิศใต้ในยุคสร้างอาณาจักรขยายได้อย่างมากที่สุดคือ เมืองตาก (อำเภอบ้านตาก)

เมืองเถิน และทุ่งเสลี่ยม การขยายอำนาจลงทางใต้อย่างจริงจังอยู่ในสมัยอาณาจักรล้านนามีความเข้มแข็งสูงสุด

หากพูดถึงเรื่องการขยายตัวทางการค้าเป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดอาณาจักรล้านนา เพราะการขยายตัวทางการค้าก่อให้เกิดความต้องการขยายอาณาเขตเข้าครอบครองดินแดนที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางการค้า การสร้างเมืองบนเส้นทางการค้าเป็นสิ่งจำเป็นและศูนย์กลางของอาณาจักรควรเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ สามารถเชื่อมโยงกิจการค้ากับเมืองต่างๆ ได้อย่างสะดวก ความเจริญเติบโตของการค้าในเอเชียเริ่มเกิดขึ้นนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และตามมาด้วยการสลายตัวราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 อาณาจักรศรีวิชัยเป็นอาณาจักรที่ใช้นโยบายผู้ขาดการค้า โดยการควบคุมการค้าทางทะเลอย่างกว้างขวาง สาเหตุที่อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง จากการค้นคว้าของวิลเตอร์ (O. W. Wolters) ทำให้ทราบว่า เพราะ “การเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของการค้าในเอเชีย” เนื่องจากจีนเปลี่ยนนโยบายการค้า จากเดิมการค้าจีนกับชาวต่างชาติต้องอาศัยเรือค้าขายต่างประเทศมากและค้าขายผ่านอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งทำตัวเป็นพ่อค้าคนกลาง การเปลี่ยนแปลงการค้าของจีนเริ่มต้นในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (พ.ศ. 1670 - 1822) และต่อมาราชวงศ์หยวน (พ.ศ.1822 - 1911) และราชวงศ์หมิง ตอนต้น (พ.ศ.1911 - 2049) ก็คงดำเนินการแบบเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ จีนเลิกติดต่อค้าขายกับอาณาจักรศรีวิชัย โดยพ่อค้าชาวจีนเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายโดยตรงกับเมืองท่าต่างๆ ที่กระจายทั่วไปในประเทศจีนได้ จำนวนพ่อค้าชาวจีนเดินทางเข้ามาค้าขายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับจีนสามารถพัฒนาการต่อเรือสำเภานาคขนาดใหญ่ที่บรรจุสินค้าได้มาก การค้าของเอเชียขณะนั้นจึงเพิ่มพูน

การค้าที่เจริญทำให้เมืองท่าที่ติดต่อค้าขายกับจีนมั่งคั่ง มีผลต่อการก่อตั้งเป็นรัฐใหญ่ จึงเกิดการขยายเส้นทางการค้าจากเมืองท่าใกล้ทะเลเข้าไปสู่ดินแดนตอนในทวีปภาคพื้นทวีป เมืองภายในที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าที่ขยายตัวจึงมีความสำคัญและมั่งคั่งไปด้วย ดังนั้นการขยายอำนาจเข้าครอบครองเมืองชุมทางการค้าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเพิ่มพูนทางการเมืองในขณะนั้น

2. สมัยอาณาจักรเจริญรุ่งเรือง (พ.ศ.1898 - 2068)

ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนาพัฒนาการขึ้นอย่างชัดเจน นับตั้งแต่สมัยพญาเกือนา (พ.ศ.1898-1928) และสืบต่อมาจนถึงสมัยพญาแก้ว (พ.ศ.2038 - 2068) มีกษัตริย์ปกครอง 6 พระองค์ รวมเวลาประมาณ 170 ปี ความเจริญสูงสุดในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - 2030) ซึ่งถือเป็นยุคทองของล้านนา ลักษณะเด่นของอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557, หน้า 149)

1. อาณาเขตกว้างขวาง ช่วงอาณาจักรเจริญถึงขีดสุดได้แผ่อำนาจออกไปกว้างขวางกว่าทุกสมัย ด้านตะวันออกยึดเมืองแพร่ เมื่อน่านสำเร็จ ด้านใต้ลงไปสู้รบกับกรุงศรีอยุธยา ยึดเมือง

ตามชายแดนได้ช่วงระยะหนึ่ง ส่วนทางด้านเหนือแม่อำนาจครอบคลุมรัฐฉาน ดังเช่น เชียงตุง เมือง
นาย เมืองยอง และสิบสองพันนา โดยนำกำลังคนจากเมืองต่างๆ เข้ามาไว้ในเขตแดนล้านนา

2. พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในดินแดนล้านนายิ่ง เชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง
การศึกษาพระพุทธศาสนา และได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาไปเมืองต่างๆ ทั่วไปในเขตทางตอนเหนือ
ของอาณาจักรล้านนา ดังนั้นในมุมมองของรัฐโบราณใกล้เคียง อาณาจักรล้านนาจึงมีชื่อเสียงในฐานะ
รัฐพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่

3. เศรษฐกิจดี สภาพการค้าขายดี เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการค้าระดับภูมิภาคซึ่งตั้งอยู่
ตอนในภาคพื้นทวีป ทำหน้าที่รวบรวมสินค้าของป่าจากดินแดนภายในออกไป จำหน่ายยังตลาด
ต่างประเทศ

3.สมัยเสื่อมของอาณาจักรและการล่มสลายของอาณาจักร (พ.ศ. 2069 - 2101)

ความเสื่อมของอาณาจักรล้านนาเกิดขึ้นในปลายสมัยราชวงศ์มังราย โดยประมาณ
ตั้งแต่พญาเกสเชษฐราชขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2069 จนกระทั่งตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ใน พ.ศ.
2101 สมัยเสื่อมนี้ประมาณ 32 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าวมีระยะหนึ่งที่ว่างเว้นไม่มีกษัตริย์ปกครองถึง 4
ปี (พ.ศ.2091 - 2094) เพราะขุนนางขัดแย้งกันจนตกลงไม่ได้ว่าจะให้ใครเป็นกษัตริย์ กษัตริย์สมัย
เสื่อมครองเมืองช่วงเวลาสั้นๆ การสิ้นรัชสมัยของกษัตริย์เกิดจากขุนนางจัดการปลงพระชนม์กษัตริย์
หรือขุนนางปลดกษัตริย์ หรือกษัตริย์สละราชสมบัติ ในสมัยนี้มีกษัตริย์ปกครอง (สร้อยดี อ่องสกุล,
2557, หน้า 173) ดังนี้

1. พญาเกสเชษฐราช (ครั้งแรก พ.ศ.2069 - 2081) โอรสของพญาแก้วภูตาธิดราช
ขุนนางอัญเชิญให้ครองราชย์ ภายหลังขัดแย้งกับขุนนางจึงถูกปลดออก

2. ท้าวชายหรือท้าวทรายคำ (พ.ศ.2081 - 2083) โอรสพญาเกส และมหาเทวีจिर
ประภา เชษฐาของพระนางยอดคำทิพย์ พระมารดาของพระไชยเชษฐา ถูกขุนนางประหารชีวิต

3. พญาเชษฐราช (ครั้งสอง พ.ศ.2086 - 2088) หลังจากขุนนางประหารท้าวชาย
แล้วจึงไปอัญเชิญกลับมาครองเมืองอีกครั้ง และในครั้งที่สองนี้ถูกขุนนางประหารชีวิต

4. พระมหาเทวีจिरประภา (พ.ศ.2088 - 2089) มเหสีพญาเกส พระมารดาของท้าว
ชาย เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ล้านนาที่ครองราชย์โดยกษัตริย์ พระนางสละราชสมบัติให้แก่
พระไชยเชษฐาพระนัดดา

5. พระไชยเชษฐา (พ.ศ.2089 - 2090) โอรสพระโพธิสาลราช กษัตริย์ล้านช้างและ
พระนางยอดคำทิพย์ เป็นกษัตริย์ครองล้านนา ภายหลังกลับไปครองล้านนา

6. พญาเมกุ (พ.ศ.2094 - 2107) ถูกพม่านำตัวไปหงสาวดีปัจจัยแห่งความเสื่อมของ
อาณาจักรล้านนา

มี 2 ประการ คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2557, หน้า 173) ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน คือ ปัญหาภายในอาณาจักรล้านนาที่เป็นเงื่อนไขให้อาณาจักรอ่อนแอและเสื่อมสลาย แบ่งเป็นปัญหาทางการเมืองและปัญหาเศรษฐกิจ เช่น

- ปัญหาการเมือง คือ การไม่สามารถสถาปนาราชการได้ กษัตริย์อาศัยความสัมพันธ์ส่วนพระองค์กับเจ้านายและขุนนาง การขาดระบบอำนาจรวมศูนย์เป็นเงื่อนไขให้ขุนนางในเมืองหลวงและภูมิภาคสั่งสมอำนาจ เกิดความขัดแย้งระหว่างขุนนางและกษัตริย์ และระหว่างกลุ่มขุนนางด้วยกัน

- ความอ่อนแอของกษัตริย์ การแย่งชิงอำนาจระหว่างกษัตริย์และขุนนาง และในกลุ่มขุนนางก็แตกแยกเป็นหลายฝ่าย สภาพกษัตริย์ในขณะนั้นสูญเสียอำนาจมาก เพราะขุนนางมีอำนาจเหนือกว่ากษัตริย์ โดยสามารถแต่งตั้งหรือปลดกษัตริย์ออกได้ตามความพึงพอใจ เมื่อวิเคราะห์ความอ่อนแอของรัฐล้านนาพบว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของรัฐในหุบเขา คือ เมืองต่างๆ ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายตามที่ราบระหว่างหุบเขา ลักษณะทางกายภาพได้เอื้อให้เมืองต่างๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งการคุมกำลังคน การเก็บส่วย และเศรษฐกิจ ดังนั้นเมืองต่างๆ ค่อนข้างมีอิสระ ทำให้เมืองราชธานีพยายามควบคุมเมืองขึ้น ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างสูงในสมัยยุคทองล้านนา (ช่วงกลางราชวงศ์มังราย)

- การเพิ่มพูนอำนาจของขุนนาง ขุนนางในล้านนาจะเพิ่มพูนอำนาจมากขึ้นตามลำดับในสมัยยุคสร้างอาณาจักร บทบาทเป็นกษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นส่วนใหญ่ขุนนางเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือ ครั้นในยุคอาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองพบว่า บทบาทขุนนางกลับเพิ่มขึ้น และเริ่มคานอำนาจกษัตริย์ และในที่สุดสมัยปลายราชวงศ์มังรายขุนนางเพิ่มพูนอำนาจ จนมีอำนาจเหนือกษัตริย์ ลักษณะการเพิ่มพูนอำนาจมีจุดเด่น 2 ประการ คือ

- ขุนนางมีอำนาจมากมายถึงขนาดแต่งตั้งกษัตริย์ตามความต้องการของตนเองได้ หากไม่พอใจก็ปลดออก จนกระทั่งถึงกับปลงพระชนม์กษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากกรณีของพญาเกสและท้าวชายตาม ดังนั้น ในปลายสมัยราชวงศ์มังรายสถาบันกษัตริย์จะมีสถานะตกต่ำส่วนขุนนางมีอำนาจ บงการกษัตริย์ได้ตามใจปรารถนา แต่ขุนนางก็ไม่บังอาจสถาปนาตนเป็นกษัตริย์ได้ เพราะขาดสิทธิธรรม เนื่องจากขาดสิทธิธรรม เนื่องจากตามจารีตถือว่าไม่มีเชื้อสายของราชวงศ์มังรายเป็นกษัตริย์ไม่ได้ ดังนั้นสิ่งที่ขุนนางต้องการ คือ ให้กษัตริย์มีสภาพเป็นเจวีด

- ความขัดแย้งของขุนนางซึ่งแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ ขุนนางเมืองราชธานีขัดแย้งกับขุนนางตามหัวเมือง ความขัดแย้งเริ่มชัดเจนเมื่อพญาเกสสิ้นพระชนม์ขุนนางในเมืองเชียงใหม่และขุนนางหัวเมืองต่างๆ แตกแยกแย่งความเป็นใหญ่ ต่างสนับสนุนเจ้านายฝ่ายตนให้ขึ้นครองราชย์

- ปัญหาเศรษฐกิจ สภาพปัญหาเศรษฐกิจในปลายราชวงศ์มังรายตกต่ำลงมาก เนื่องจากปัญหาทางการเมือง ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอย่างไม่ต้องสงสัย อย่างน้อยการเก็บส่วย มาสู่ราชธานีต้องลดน้อยลงมาก จนอาจไม่มีเหลืออยู่แล้วก็ได้ และสันนิษฐานว่าการค้าระหว่างประเทศที่ เจริญเติบโตอย่างมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น จนได้ชื่อว่า “ยุคการค้า” (พ.ศ.1948 - 2173) หรือตั้งแต่สมัยพญาสามฝั่งแกนเป็นต้นมา อาจก่อให้เกิดการแย่งชิงอำนาจระหว่างกษัตริย์และ ขุนนาง ซึ่งต่างก็มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศ และทำการค้ากันอย่างอิสระ กลายเป็น เงื่อนไขความขัดแย้งแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ จนเกิดสภาพความแตกแยก

2. ปัญหภายนอก ปัญหาการรุกรานจากรัฐใกล้เคียง ทำให้อาณาจักรล้านนาซึ่ง อ่อนแออยู่แล้วเสื่อมสลายเร็วขึ้น สมัยที่อาณาจักรล้านนาเสื่อม รัฐใกล้เคียงได้โอกาสเข้ามาปล้น เชียงใหม่ รัฐสำคัญที่เข้ามารุกราน คือ กรุงศรีอยุธยาและพม่า ในสมัยราชวงศ์ตองทังสองรัฐมีความ เจริญก้าวหน้ากว่าล้านนา โดยพัฒนาจากการเป็นเมืองท่าค้าขายกับนานาชาติ ได้สร้างความมั่นคงแก่ รัฐจนเป็นรัฐใหญ่ในภูมิภาคนี้ การเติบโตของเมืองท่าเป็นผลมาจากการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขยายอย่างรวดเร็ว ถือเป็นยุคทองของการค้า ซึ่งอยู่ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ถึงปลายศตวรรษที่ 22 (พ.ศ.1948-2173) เงื่อนไขของการเกิดยุคทองการค้าเป็นปัจจัยภายนอก คือ ความต้องการของ ชาวต่างชาติ การค้าที่เจริญนี้ย่อมทำให้เมืองท่ามีความสำคัญและพัฒนาได้รวดเร็วกว่าเมือง ซึ่งตั้งอยู่ ตอนในภาคพื้นทวีปอย่างไม่ต้องสงสัย

อาณาจักรสุโขทัย

นักประวัติศาสตร์โบราณคดีสันนิษฐานว่า ก่อนที่อาณาจักรสุโขทัยจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อ ประมาณพุทธศักราช 1792 นั้นบริเวณที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมดตกอยู่ภายใต้อำนาจ ของพระเจ้าไชยวรมันที่ 7 กษัตริย์ขอมรวมทั้งดินแดนริมฝั่งแม่น้ำยม ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของที่ราบ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย

บริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณหลายเมือง รวมทั้งเมืองสุโขทัย ซึ่งตกอยู่ใต้ อำนาจของขอมสบาดโขลญลำพงเช่นเดียวกัน นักประวัติศาสตร์โบราณคดีสันนิษฐานต่อไปว่า ในเวลา ต่อมากลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่รอบๆ บริเวณนั้น ภายใต้การนำของพ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยาง ซึ่งเชื่อกันว่าอยู่ในอาณาจักรไทย ในจังหวัดพิษณุโลก กับพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดได้นำกำลังคนเข้า แย่งชิงเมืองสุโขทัยจากขอมกลับคืนมาได้ จากนั้นสถาปนาเมืองสุโขทัยขึ้นเป็นราชธานี และอัญเชิญ พ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์ครองกรุงสุโขทัย โดยถวายพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ สถาปนาราชวงศ์พระร่วงปกครองเมืองสุโขทัยด้วยความร่วมมือ เป็นสุข และยังได้แผ่ราชอาณาจักรกว้างใหญ่ออกไป จนทำให้สุโขทัยกลายเป็นอาณาจักรที่มีความ เจริญ และยิ่งใหญ่ในดินแดนตอนเหนือของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

นับตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์สถาปนากรุงสุโขทัยและราชวงศ์พระร่วง จนกระทั่งอาณาจักรสุโขทัยเสื่อมสั่นลงเป็นเวลาประมาณ 189 ปี มีพระมหากษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงผลัดเปลี่ยนกันขึ้นปกครอง 9 พระองค์

1. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (พ่อขุนบางกลางหาว) ปีที่ครองราชสมบัติ (พ.ศ. 1792-1822)
2. พ่อขุนบานเมือง
3. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ่อขุนรามราช) ปีที่ครองราชย์สมบัติ พ.ศ. 1822 สวรรคต พ.ศ.1841
4. พระยาเลอไท ปีที่ครองราชย์สมบัติ (พ.ศ.1841 - 1866)
5. พระยาลำดวน ปีที่ครองราชย์สมบัติ (พ.ศ. 1866 - 1890)
6. พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ปีที่ครองราชย์สมบัติ พ.ศ.1890 สวรรคตระหว่าง พ.ศ.1911 - 1917
7. พระมหาธรรมราชาที่ 2 (ลิไท) ปีที่ครองราชย์สมบัติ พ.ศ.1911 - 1917 สวรรคต พ.ศ.1942
8. พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลิไท) ปีที่ครองราชย์สมบัติ พ.ศ.1943 สวรรคต พ.ศ.1962
9. พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल) ปีที่ครองราชย์สมบัติ พ.ศ. 1962 สิ้นสุริยวงศ์ พ.ศ. 1981

ความเจริญรุ่งเรืองในสมัยสุโขทัยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย

นับตั้งแต่รัชสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นต้นมา สุโขทัยพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรในด้านต่างๆ ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จัดเป็นอาณาจักรที่อุดมสมบูรณ์ มั่งคั่ง และเข้มแข็งยิ่งอาณาจักรหนึ่งในดินแดนแถบลีทที่เดียว

ยิ่งในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 ลิไท สุโขทัยก็ได้ชื่อว่ามี ความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ทั้งทางด้านการปกครอง การทหาร ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่างๆ ดังนี้

- การปกครอง เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าการปกครองสมัยสุโขทัยนั้นเป็นการปกครองในลักษณะพ่อปกครองลูก ราษฎรมีความเคารพนับถือกษัตริย์ประดุจบุตรนับถือบิดา ดังนั้น จึงเกิดความสงบร่มเย็นเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน

ข้อความในศิลาจารึกระบุไว้ว่า “ที่ประตูเมืองสุโขทัยจะแขวนกระดิ่งไว้ ให้ราษฎรที่มีความเดือนร้อนสิ้น แล้วพ่อขุนผู้ปกครองที่เปรียบเสมือนพ่อของพวกตนก็จะออกมาจับตักไปทุกซ์ต่างๆ เหล่านี้ให้หมดไป”

ศูนย์กลางการปกครองในระยะแรกที่อยู่ในสุโขทัย มีเมืองใหญ่สำคัญ 4 เมือง สำหรับปกครองเมืองเล็กเมืองน้อยอื่นๆ ได้แก่ สุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็นเมืองหลวง ศรีสัชชนาลัย กำแพงเพชร กำแพงเพชร และสองแคว พระมหากษัตริย์ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในราชอาณาจักรทรงแต่งตั้งพระโอรสไปปกครองเมืองดังกล่าว ทำให้เกิดเมืองที่มีลักษณะคล้ายเมืองลูกหลวง เมืองเหล่านี้มีการปกครองที่เป็นอิสระในตนเอง

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง บ้านเมืองสงบสุขและมีอาณาเขตกว้างใหญ่ออกไปมาก ดังนั้น พ่อขุนรามคำแหงจึงใช้วิธีการปกครองด้วยการกระจายอำนาจ โดยแต่งตั้งผู้แทนพระองค์เป็นเจ้าเมืองออกไปปกครองเมืองในราชอาณาจักร

ในสมัยสุโขทัยมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. หัวเมืองชั้นใน หมายถึง รายรอบปริมณฑล เช่น เมืองศรีสัชชนาลัย เมืองทุ่งยั้ง เมืองสองแคว เมืองบางยม เมืองสระหลวง เมืองตาก เมืองพระบาง และเมืองชากังราว

2. หัวเมืองชั้นนอก หมายถึง เมืองที่อยู่ห่างราชธานีออกไป เช่น เมืองแพร่ เมืองแพรง เมืองสุพรรณบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองศรีเทพ

3. เมืองประเทศราช หมายถึง เมืองนอกราชอาณาจักรที่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช เมืองน่าน เมืองเวียงจันทน์

- กฎหมาย สมัยพ่อขุนรามคำแหงมีการออกกฎหมายและจารึกเป็นตัวอักษรเป็นกฎหมายเกี่ยวกับภาษี กฎหมายมรดก กฎหมายที่ดิน กฎหมายตุลาการ กฎหมายเกี่ยวกับการลักพา

- เศรษฐกิจ สุโขทัยเป็นอาณาจักรที่มีความอุดมสมบูรณ์และมั่งคั่งด้วยความสามารถติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ชาวสุโขทัยส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและเป็นช่างหัตถกรรม

- ด้านเกษตรกรรม สุโขทัยเป็นแหล่งดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ฝายปกครองยังส่งเสริมด้วยการชลประทาน สร้างทำนบกั้นน้ำ ท่อส่งน้ำไปยังเรือกสวนไร่นาของราษฎรอย่างทั่วถึงจึงทำให้สุโขทัยมากไปด้วยพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ไม่ว่าจะเป็นข้าว หมาก พลู ขนุน มะพร้าว มะขาม มะม่วง

- ด้านหัตถกรรม ถือว่าเป็นอีกอาชีพหนึ่งของชาวสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพช่างปั้นถ้วยชาม เนื่องจากสุโขทัยมีเตาที่เรียกว่า เตาทุเรียง มากกว่า 200 เตา เครื่องถ้วยชามสุโขทัยที่มีชื่อเสียง และขึ้นหน้าขึ้นตาที่สุด ได้แก่ เครื่องถ้วยชามสังคโลก เชื่อกันว่าในสมัยสุโขทัยมีการส่งเครื่องสังคโลกไปขายยังประเทศใกล้เคียงด้วย

การค้าขายในสมัยสุโขทัยเป็นการค้าขายแบบเสรี ไม่มีการเก็บภาษี จึงทำให้พ่อค้าแม่ค้านิยมมาค้าขายกันมาก นอกจากการค้าในอาณาจักรแล้ว ยังส่งสินค้าจำพวกหนังสัตว์ ไม้หอม งาช้าง และของป่าอื่นๆ ไปขายยังต่างประเทศด้วย

- การศึกษา เชื่อกันว่า ประมาณ พ.ศ.1826 พ่อขุนรามคำแหงได้คิดประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น โดยแปลงจากอักษรขอมและอักษรมอญ จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาของไทยแท้เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจังในสมัยสุโขทัย

- ศาสนา พระพุทธศาสนา มาถึงกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ก่อนหน้านั้นผู้คนในดินแดนส่วนนี้นับถือศาสนาพราหมณ์เช่นเดียวกับขอมที่เคยมีอำนาจอยู่ พระพุทธศาสนาที่สุโขทัยรับมาเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ได้นิมนต์พระสงฆ์ลังกาจากนครศรีธรรมราชมาเผยแผ่คำสั่งสอนให้กับชาวสุโขทัย ทำให้ประชาชนพากันเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดและพระพุทธรูปมากมาย สำหรับตัวพ่อขุนรามคำแหงเองก็ทรงเป็นผู้นำที่ดีด้วยการสร้างศาสนสถานต่างๆ หลายแห่ง

พระพุทธศาสนาเจริญสูงสุดในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไท่ นอกจากทรงสร้างวัดและศาสนสถานต่างๆ มากมายแล้ว ยังทรงออกผนวช จำพรรษาอยู่ที่วัดป่ามะม่วง ซึ่งปัจจุบันเป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของสุโขทัย

- ศิลปวัฒนธรรม สุโขทัยเป็นเมืองที่วัด และโบราณสถานอื่นๆ มากมายที่สุดแห่งหนึ่งเท่าที่กรมศิลปากรสำรวจพบเมื่อครั้งจัดทำโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ พบว่า มีมากกว่า 125 แห่ง สิ่งเหล่านี้มีทั้งสถูปเจดีย์ วิหาร พระอุโบสถ และเทวาลัย

ส่วนโบสถ์ วิหาร ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างประเภทอาคารของสุโขทัย ปัจจุบันปรักหักพังลงไปเกือบหมดแล้ว แต่ก็มีเค้ารอยให้พอสันนิษฐานได้ว่า ส่วนผนังของอาคารจะเจาะเป็นช่องลูกกรงเล็กๆ แทนการเจาะหน้าต่างๆ นอกจากนั้นยังมีการประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นงดงาม

อาคารสมัยสุโขทัยสมัยนั้น จะมีผนัง 2 ชั้น และมักซ้อนบันไดอยู่ภายในกำแพงเพชรทั้งสองสามารถเดินขึ้นไปชั้นบนได้ เช่น ผนังมณฑปวัดศรีชุม

ส่วนสถูปเจดีย์ของสุโขทัยนิยมทำกัน 3 แบบ คือ

- ทรงดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ถือว่าเป็นสถูปทรงสุโขทัยแท้ที่มีการสร้างเฉพาะในอาณาจักรสุโขทัยเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันเหลือไม่มากนัก สามารถหาได้ที่ วัดมหาธาตุ กลางเมืองสุโขทัย วัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสัชชาลัย

- เจดีย์ทรงลังกา หรือที่เรียกว่า เจดีย์ทรงระฆัง มีที่วัดช้างล้อมยังทำรูปช้างรายล้อมรอบฐานเจดีย์ด้วย

- เจดีย์ทรงลังกาผสมศรีวิชัย มีทรงเหมือนเจดีย์ทรงลังกาทั่วไปแต่ตั้งบนฐานสูงรูปเหลี่ยม

ในสมัยนั้นยังมีการสร้างพระพุทธรูปทั้งที่เป็นสำริดก่ออิฐและปั้นมากมาย พระพุทธรูปของสุโขทัยถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่พุทธลักษณะที่งดงามที่สุด ลักษณะพระพักตร์พระพุทธรูปสุโขทัย

นั้นมีแบบอย่างมาจากใบหน้าสตรี คือ พระพักตร์รูปไข่ อวบอ้ม ยิ้มละไม พระขนงโก่ง พระนาสิกงุ้มงาม ตามลักษณะของมหาบุรุษ ขมวดพระเกศาเล็ก มีพระรัศมีเปลว บั้นพระองค์เล็ก ขณะที่พระองศาใหญ่สมบูรณ์ ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรยาวถึงพระนาภีตรงปลายทำเป็นเชี้ยวตะขาบ สมัยสุโขทัยนิยมสร้างพระพุทธรูปปางมารศรีวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ส่วนฐานทำเป็นฐานหน้ากระดานเกลี้ยง ไม่มีลวดลาย

พุทธรูปที่เป็นแบบอย่างของสมัยสุโขทัย ได้แก่ พระพุทธรูปปางลีลา ซึ่งเชื่อว่าสร้างมาจากประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จมาจากดาวดึงส์

พระพุทธรูปแบบหนึ่งที่นิยมสร้างในสุโขทัย คือ พระพุทธรูปสี่อริยาบถ ได้แก่ นั่ง นอน ยืนและเดิน มีทั้งศิลาและก่ออิฐถือปูน พระพุทธรูปสี่อริยาบถที่งดงาม อยู่ที่วัดตระพังทองกลาง นอกเมืองสุโขทัย

ส่วนเทวรูปก็มีการสร้างเช่นกัน เท่าที่พบเป็นเทวรูปพระอิศวร พระอุมา พระพรหม พระนารายณ์ และพระหริหระลักษณะของเทวรูปนั้นก็คล้ายกับพรพุทธรูป คือ มีใบหน้างดงามคล้ายสตรี ผิดกันที่เครื่องทรงเท่านั้น

- ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ สมัยสุโขทัยมีการติดต่อค้าขายกับจีน ติดต่อทางด้านศาสนากับศรีลังกา และแผ่ขยายอาณาเขตไปถึงมอญและมลายู จึงนับว่าสุโขทัยเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรือง และยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในดินแดนภาคเหนือของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา (มานพ ถนอมศรี, 2546, หน้า 25-45)

อาณาจักรล้านช้าง

ในดินแดนของของประเทศ สปป.ลาว เป็นดินแดนที่มีประวัติอันยาวนาน มีหลักฐานที่แสดงว่ามีคนอยู่มาแล้ว 2,000 - 3,000 ปี อย่างการค้นพบแหล่งโบราณคดีหินไตะและหินตั้ง รวมถึงหลุมฝังศพสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านหินตั้ง เมืองหัวเมือง (เมืองแปง) แขวงหัวพันหรือการค้นพบทุ่งไหหิน เมืองแปง (โพนสะหวัน) แขวงเชียงขวางที่มีอายุช่วง 2,500 - 3,000 ปี กลุ่มชนเหล่านี้ต่างมีวิวัฒนาการซึ่งเป็นเรื่องที่น่าทึ่งมานุษยวิทยานำมาศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่การศึกษาด้านประวัติศาสตร์จากพงศาวดารลาวได้มีการบันทึกไว้ดังนี้

จากพงศาวดารล้านช้างกล่าวว่า นับแต่ขุนบรมราชาธิราชได้ทรงแผ่ขยายอาณาจักรออกไป โดยทรงส่งโอรสทั้งเจ็ดพระองค์ไปปกครองเมืองต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าอยู่ในภูมิภาคอินโดจีนปัจจุบัน (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน, 2555, ข้อมูลออนไลน์) ดังนี้

1. ขุนลอ ปกครองเมืองเซ้าหรือเมืองขวา (อ่านว่า “เมืองซัว”) ซึ่งต่อมาเรียกว่า “หลวงพระบาง”
2. ท้าวผาล้าน ปกครองเมืองหอแต (ต้าหอหรือสิบสองปันนา)

3. ท้าวจุลลง ปกครองเมืองโกดแท้แผนปม (ปัจจุบันคือเวียดนาม)
4. ท้าวคำผิง ปกครองเมืองเชียงใหม่
5. ท้าวอิน ปกครองเมืองลานเพียศรีอยุธยา (ละโว้)
6. ท้าวกม ปกครองเมืองมอญ (อินทปัต หรือหงสาวดี)
7. ท้าวเจือง ปกครองเมืองพวน (เชียงขวาง-เชื่อกันว่าเป็น ท้าวเจืองที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง\ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง)

ขุนล่อผู้ทรงสร้างเมืองชวา นี้ เชื่อกันว่าทรงเป็นปฐมกษัตริย์ของชาวสปป.ลาว ทั้งปวง ในปี พ.ศ. 1300 โดยประมาณ พระองค์ได้ทรงตั้งให้เมืองชวาเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้าง พระราชทานนามราชธานี แห่งนี้ใหม่ว่า \ “เมืองเชียงทอง” พระองค์ได้ทรงขับไล่ชนชาติขอม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจอยู่เดิมในบริเวณดังกล่าวสำเร็จ ทำให้อาณาจักรล้านช้างมีความมั่นคงต่อมายาวนาน และมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมาอีกหลายชั่วคน

ในปลายพุทธศตวรรษที่ 19 อาณาจักรล้านช้างก็ได้มีกษัตริย์องค์สำคัญ ซึ่งชาวสปป.ลาว ยกย่องพระองค์ในฐานะ \ “พระบิดาของชาติสปป.ลาว” ได้แก่ พระเจ้าฟ้าจ๋ม (พ.ศ. 1896 - 1916) พระนามเต็มคือ \ “พระเจ้าฟ้าจ๋มแห่งหลวงหล้าธรณี” เนื่องจากพระองค์มีบทบาทในการรวบรวมแผ่นดิน สปป.ลาวให้เป็นปึกแผ่น ทั้งยังทรงวางรากฐานของพระพุทธศาสนาในสปป.ลาว และทรงยกย่องให้เป็นศาสนาหลักของอาณาจักร

พระเจ้าฟ้าจ๋มทรงเป็นพระราชโอรสของท้าวผีฟ้า และเป็นพระราชนัดดาของพระยาสุวรรณคำผิง โดยในรัชสมัยของพระยาคำผิง ท้าวผีฟ้า ซึ่งเป็นพระบิดาของพระเจ้าฟ้าจ๋มได้ถูกเนรเทศ จึงเสด็จหนีไปพึ่ง พระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์เขมร ในเวลาต่อมาเมื่อสิ้นรัชสมัยของพระยาคำผิง อันเป็นช่วงเวลาที่ยุทธจักรเขมรเริ่มเสื่อมอำนาจ ในขณะที่เดียวกันที่อาณาจักรสุโขทัยเข้มแข็งขึ้น ฝ่ายเขมรจึงต้องการคานอำนาจของสุโขทัย จึงได้สนับสนุนให้พระยาฟ้าจ๋ม ซึ่งเสด็จติดตามพระราชบิดาไปประทับที่อาณาจักรเขมรนั้น นำกำลังเข้าแย่งชิงอำนาจจากพระยาฟ้าคำเหยิว ซึ่งเป็นพระปิตุลา (อา) ผู้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระยาคำผิง พระยาฟ้าจ๋มสามารถเอาชนะพระยาฟ้าคำเหยิวได้ จึงเสด็จขึ้นครองราชย์และสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นอย่างเป็นทางการ

ในรัชสมัยของพระยาฟ้าจ๋ม แม้พระองค์จะได้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้กับอาณาจักรล้านช้าง แต่ต่อมา ในปี พ.ศ. 1899 ได้สละราชสมบัติทั้งยังได้เชิญพระยาอู่เหนือผู้เป็นพระราชโอรสขึ้นครองราชย์สืบต่อจาก พระราชบิดา ส่วนพระยาฟ้าจ๋มได้เสด็จมาประทับอยู่ ณ เมืองน่าน กระทั่งสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 1916

อาณาจักรล้านช้างมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายพระองค์โดยสมัยที่สำคัญ 2 สมัย คือ

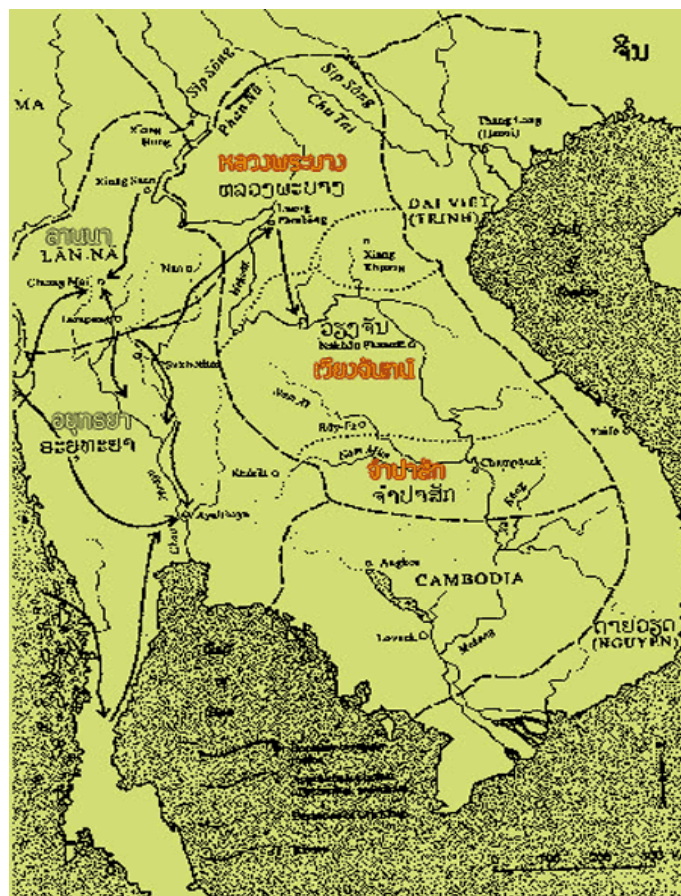
- สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

นับได้ว่าเป็นสมัยหนึ่งของประวัติศาสตร์สปป.ลาวที่มีความรุ่งเรืองมากท่ามกลางวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นรอบด้าน ชาวสปป.ลาวล้วนนับถือพระองค์ว่าทรงเป็นมหาราช และทรงเป็นวีรกษัตริย์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์สปป.ลาว พระองค์ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่สำคัญไว้หลายประการ โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการทำนุบำรุงอย่างกว้างขวาง โปรดให้มีการสร้างและบูรณะปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาหลายแห่ง เช่น ทรงสร้างหอพระแก้วเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกต ซึ่งได้ทรงอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านนา และทรงสร้างพระเจดีย์โลกจุฬามณี (พระธาตุหลวง) ที่นครเวียงจันทน์ ทรงสถาปนาพระธาตุศรีสองรักร่วมกับอาณาจักรอยุธยาที่เมืองด่านซ้าย ทรงปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมที่เมืองนคร (นครพนม) เป็นต้น โดยในระยะเวลาที่อาณาจักรหงสาวดีในรัชสมัยพระเจ้าบุเรงนองมีกำลังเข้มแข็งและทรงอิทธิพลอย่างมาก และมีความพยายามจะขยายอาณาจักรมาทางทิศตะวันออก พระองค์จึงโปรดให้มี การย้ายราชธานีจากหลวงพระบางมาอยู่ที่นครเวียงจันทน์ เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของหงสาวดีในปี พ.ศ. 2103 และพระราชทานนามราชธานีแห่งใหม่นี้ว่า “พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตอุดมราชธานี” ทั้งยังทรงสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา เพื่อเป็นกำลังในการต่อต้านพม่าซึ่งถือเป็นศัตรูร่วมกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2107 ท้าพม่าได้ติดตามจับกุมขุนนางล้านนาเชียงใหม่มาถึงเวียงจันทน์ และสามารถตีกรุงเวียงจันทน์ได้ในขณะที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมิได้ประทับอยู่ในพระนคร พร้อมทั้งกวาดต้อนชาวเมืองและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงกลับไปยังพม่าเป็นจำนวนมาก รวมถึงเจ้ามหาอุปราชศรีวรวงษา พระราชอนุชาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แล้วจึงถอยทัพกลับไปพระองค์ทรงคุมแค้นฝ่ายหงสาวดีอยู่มาก เมื่อฝ่ายอยุธยาขอความช่วยเหลือให้ช่วยรบกับพม่าในช่วงปี พ.ศ. 2110-2112 พระองค์จึงทรงจัดตั้งกองทัพไปช่วยเหลืออยุธยาแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากถูกฝ่ายพม่าและพระมหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลกซ้อนกลจนแตกพ่าย หลังอาณาจักรหงสาวดีพิชิตกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว พระเจ้าบุเรงนองจึงทรงส่งกองทัพมาปราบปราม ล้านช้างแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาได้ทรงนำกองทัพและชาวเมืองหลบภัยในป่า และคอยลอบโจมตีกองทัพพม่าอยู่เรื่อยๆ จนกองทัพพม่าต้องถอนกำลังกลับไป ลูถึงปี พ.ศ. 2114 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้เสด็จออกปราบกบฏ ณ เมืองรามรักโองการ (เชื่อกันว่าอยู่ในพื้นที่แขวงอัตตะปือในปัจจุบัน) แล้วสูญหายไปนในศึกครั้งนั้น

- พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช

(พ.ศ. 2181 - 2238) เป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองอีกยุคหนึ่ง เนื่องด้วยพระองค์มีวิธีการปกครองบ้านเมืองหลักแหลมและเป็นธรรม ทำให้ล้านช้างมีความมั่นคงและสงบ ร่มเย็นกว่าครั้งศตวรรษ ทั้งความเจริญรุ่งเรืองทางสถาปัตยกรรม อักษรศาสตร์ ศิลปะแขนงต่างๆ ตลอดจนการค้าขายกับต่างชาติ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม จากกรณีที่พระราชโอรสของพระองค์ได้กระทำความผิดลักลอบเป็นชู้กับภริยาของขุนนางผู้หนึ่ง พระองค์ก็ลงโทษตามอาญาถึงขั้นประหารชีวิตโดยมิได้ใส่ใจว่าเป็นพระโอรส ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงอยู่ในสภาพที่ไร้รัชทายาท และเมื่อพระองค์

สวรรคตโดยไร้รัชทายาท ประชาชนจึงได้อัญเชิญพระยาเมืองจัน ซึ่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่ให้ขึ้นเป็น กษัตริย์ แต่ก็ครองราชย์อยู่ได้เพียงหกปี เจ้านันทราชแห่งเมืองน่านก็ยกทัพเข้ามาชิงเมืองเวียงจันทน์ ไปได้ เจ้านันทราชจึงได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างใน พ.ศ. 2238 เมื่อสิ้นรัชสมัย ของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ราชอาณาจักรล้านช้างเกิดภาวะระส่ำระสายอย่างหนักจากการ แก่งแย่งอำนาจของบรรดาเชื้อพระวงศ์ จนทำให้ราชอาณาจักรแตกแยกออกเป็น 3 ราชอาณาจักรเอก ราช ได้แก่

ภาพที่ 2.2 อาณาจักรของล้านนา

ที่มา ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน (2555)

1) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์

อาณาจักรนี้คืออาณาจักรที่สืบทอดจากอาณาจักรล้านช้างศรีสัตนาคนหุตเดิม มี อาณาเขตปกครองดินแดนสปป.ลาว ภาคกลางในปัจจุบันมีพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 เป็นปฐม กษัตริย์ พระไชยเชษฐาองค์นี้ ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ที่ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ที่จักรวรรดิเวียดนาม ซึ่งมี ราชธานีในขณะนั้นอยู่ที่เมืองเว้ คนทั้งหลายจึงขนานพระนามอีกอย่างว่า “พระไชยองค์เว้หรือ

พระไชยองค์เวียด” พระองค์ได้นำกำลังจากเวียดนามเข้ายึดนครเวียงจันทน์และจับเจ้านันทราชสำเร็จโทษ แล้วราชาภิเษกพระองค์เองขึ้นเป็นกษัตริย์ใน ปี พ.ศ. 2241 จากนั้นจึงทรงตั้งท้าวทองเป็นเจ้าอุปราชครองเมืองหลวงพระบาง แต่ไม่ได้รับการยอมรับจาก ชาวสปป.ลาว ทั้งหมด เพราะพระองค์มีความใกล้ชิดกับจักรวรรดิเวียดนาม

ในปี พ.ศ. 2250 เจ้ากิงกิสราชกับเจ้าองค์คำ พระราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชที่หนีไปประทับยังเมืองหงสา (อยู่ในแขวงไชยบูลีในปัจจุบัน) ได้ยกทัพเข้ามาชิงเมืองหลวงพระบางจับเจ้าอุปราช ท้าวทองสำเร็จโทษและเตรียมจะยกทัพเข้าตีกรุงเวียงจันทน์ พระไชยองค์เว้ จึงมีพระราชสาส์นไปยังสมเด็จพระเพทราชาแห่งกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอความช่วยเหลือ ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาจึงไกล่เกลี่ยทั้งสองฝ่ายให้ยุติ การรบและแบ่งปันเขตแดนต่อกัน ทำให้หลวงพระบางกลายเป็นอาณาจักรเอกราชไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์มานับแต่นั้น ในยุคนี้นับได้ว่าเป็นยุคที่ สปป.ลาวแตกแยกเป็น 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์และอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางซึ่งเวียงจันทน์เองก็ไม่ไว้ใจและหาทางทำลายฝ่ายหลวงพระบางอยู่ตลอดเวลา

2) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง

อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางถือกำเนิดจากความแตกแยกระหว่างเวียงจันทน์และหลวงพระบางใน ปี พ.ศ. 2250 ดังได้กล่าวมาแล้วมีอาณาเขตในการปกครองดินแดนสปป.ลาวภาคเหนือในปัจจุบัน โดยมีพระเจ้ากิงกิสราชเป็นปฐมกษัตริย์ (พ.ศ. 2249 - 2256)

3) อาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์

อาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์มีกำเนิดมาจากการอพยพภัยการเมืองของเจ้านางสุ้มงคละและประชาชนส่วนหนึ่งภายใต้การนำของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก พระเถระผู้ใหญ่ในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช มูลเหตุมาจากพระยาเมืองจันผู้เป็นเสนาบดีได้ชิงราชสมบัติขึ้นครองอาณาจักรหลังพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเสด็จสวรรคต และคิดจะเอาเจ้านางสุ้มงคละพระราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ซึ่งทรงเป็นหม้ายและกำลังทรงครรภ์) เป็นมเหสีแต่นางไม่ยอม จึงหนีไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กจึงพาญาติโยมของตนประมาณ 3,000 คน และเจ้านางสุ้มงคละหนีออกจากเวียงจันทน์ทางใต้ไปซ่อนตัวอยู่ที่บ้านจิวพันลำโสมสนุก ณ ที่นั่นเจ้านางสุ้มงคละได้ประสูติพระโอรสนามว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์”

ต่อมานางแพงเจ้าเมืองจำปาศักข์ชาวพื้นเมืองได้อาราธนาเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กมาปกครองบ้านเมือง เจ้าราชครูหลวงฯ ปกครองบ้านเมืองได้ระยะหนึ่งก็เกิดปัญหาการปกครองบางประการ ซึ่งเอาหลักทางธรรมมาตัดสินและยุติปัญหาไม่ได้ ท่านจึงให้คนไปเชิญเจ้าหน่อกษัตริย์ซึ่งเจริญพระชนม์มากพอที่จะปกครองบ้านเมืองได้แล้ว มาทำพิธีราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาศักข์ในปี พ.ศ. 2257 ทรงพระนามว่า พระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร อาณาจักรล้านช้างแห่งที่ 3 คือ อาณาจักรล้านช้างจำปาศักข์ จึงถือกำเนิดขึ้นในปีนี้พระองค์ได้ประกาศอาณาเขตแยกออกจาก

เวียงจันทน์ ปกครองดินแดนสปป.ลาว ภาคใต้ตั้งแต่เขตเมืองนครพนม เมืองคำม่วน ลงไปจนถึงเมือง เชียงแตงเมืองมโนไพรต่อแดนเขมร ส่วนด้านตะวันตกอาณาเขตไปไกลจนถึงเมืองท่งหรือเมืองสุวรรณภูมิ เชื้อสายของกษัตริย์แห่งอาณาจักรนี้ได้ปกครอง จำปาสักต่อมาทั้งในฐานะกษัตริย์ เจ้าผู้ครองนคร และผู้ว่าราชการเมืองจนกระทั่งแผ่นดินสปป.ลาว รวมกันเป็นหนึ่งในปี พ.ศ. 2489 แต่ยังคงมีบทบาททางการเมืองในสปป.ลาว ยุคพระราชอาณาจักรมาตลอด จนถึง การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ปี พ.ศ. 2518

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

จุฑามาศ ไชยศร (2536) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” การวิจัยนี้เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนปริมาณการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่างจากแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 19 แห่ง นักท่องเที่ยวไทย 165 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 227 คน และบริษัทนำเที่ยว 12 บริษัท ในช่วงเดือนตุลาคม 2535 ถึงเดือนมกราคม 2536 ตัวแปรที่ใช้ศึกษาประกอบ ด้วยตัวแปรเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน พาหนะ ระยะเวลาเดินทาง เป็นต้น ตัวแปรเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ เช่น น้ำ ไฟฟ้า สุขา เป็นต้น ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น นิเวศวิทยา การใช้ที่ดิน เป็นต้น และตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความมีชื่อเสียงในปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยว และคุณค่าทางธรรมชาติ เป็นต้น การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ 31 แห่ง ทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน 11 แห่ง และทางศิลปวัฒนธรรม 7 แห่ง ผลการวิเคราะห์ พบว่า แหล่งท่องเที่ยว ทั้งหมดมีศักยภาพแตกต่างกัน โดยวัดจงบค่า - วัดจงบกลาง ในเขตอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอนมีค่าศักยภาพสูงสุด และถ้าแม่ลาเกะในเขตอำเภอยวมมีค่าศักยภาพต่ำสุด การจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าศักยภาพสูงและปานกลาง จะพบในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในเขตตัวเมือง โดยเฉพาะอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และค่าศักยภาพต่ำ จะพบกระจายอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลจาก ตัวเมืองมาก ในเขตอำเภอต่างๆ การเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 3 ประเภท พบว่า แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ พบว่า ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปริมาณนักท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะเด่นทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนสถาน แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวควรสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาจังหวัด โดยยึดหลักการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คุ้มค่า ไม่ทำลาย

สภาพแวดล้อม และรักษาสภาพวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ควรให้เอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และจัดความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาซึ่งควรเริ่มพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ปานกลาง และต่ำ ไปตามลำดับ

สมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2547) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบ” โดยมีผลของการวิจัยที่เป็นความต้องการหรือข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่มีระดับศักยภาพมาก และปานกลางได้ผลสรุป ดังนี้

1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้ขยายถนนหรือซ่อมแซมพื้นผิวถนนให้เรียบ ควรมีป้ายชี้ทางที่ชัดเจนและมีข้อมูลชื่อแหล่ง ทิศทาง และระยะทาง และให้มีพาหนะรับจ้างที่เข้าถึงแหล่งเพิ่มขึ้น

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่ง ส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มที่จอดรถ และจัดระเบียบที่จอดรถให้ชัดเจน เพิ่มที่พักผ่อนให้ทั่วถึงและเพียงพอ บางแหล่งควรจัดให้มีสถานที่ละหมาดสำหรับชาวมุสลิมด้วย ควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำที่เป็นห้องน้ำชาย - หญิง และพระภิกษุชัดเจนซ่อมแซมและรักษาความสะอาดให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ตลอดเวลา ควรเพิ่มที่พักแรม หรือปรับปรุงที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ควรจัดให้มีหรือเพิ่มจำนวนร้านอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึกที่มีคุณภาพดีและราคายุติธรรม ในบางแหล่งที่มีนักท่องเที่ยวชาวมุสลิม ควรจัดให้มีร้านอาหารอิสลามด้วยและส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นนำผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นมาจำหน่ายควรเพิ่มแสงสว่าง จุดบริการน้ำอุปโภคบริโภค และโทรศัพท์สาธารณะให้ทั่วถึง เพียงพอ และใช้การได้ตลอดเวลา ในทุกแหล่งควรต้องมีหรือเพิ่มมาตรการการดูแลรักษาความปลอดภัยที่เพียงพอให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

3) ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติของแหล่ง ควรรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ ปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ดูแลรักษาความสะอาด และประชาสัมพันธ์ ให้เห็นความสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ธรรมชาติไว้

4) ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการดูแลรักษาสภาพทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ควรมีวิทยากร ป้ายให้ความรู้ นิทรรศการ มุมพิพิธภัณฑ หรือกิจกรรมการแสดงที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ พื้นฟู โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของด้านนี้

5) ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น ควรต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีสามารถให้ความรู้ คำแนะนำ ช่วยเหลือ และดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวได้ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่ง หรือบริการนักท่องเที่ยว

6) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีสุนัขบริการนักท่องเที่ยว วิทยากร สื่อสิ่งพิมพ์ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ฐานความรู้ มุมพิพิธภัณฑ ห้องสมุด จุดหรือหอชมวิว หรือเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ควรมีกฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ ในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่ง

และดูแลให้มีการปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด และควรสนับสนุนให้มือสมัครที่ เกิดจากความร่วมมือของคน ในท้องถิ่นที่มีความรู้เข้ามาช่วยจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของแหล่งแต่ละแหล่งในด้านต่างๆ เช่น ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกสภาพแวดล้อม คุณค่าและความสำคัญ การตอบรับของคนในท้องถิ่น และการให้การศึกษ

7) ด้านแนวโน้มในการกลับมาท่องเที่ยว ส่วนมากจะกลับมาท่องเที่ยวในแหล่งเดิมอีก เนื่องจากประทับใจในความเป็นธรรมชาติ มีทิวทัศน์สวยงาม สงบ ร่มรื่น มีความหลากหลายทางชีวภาพ ความสวยงามและควมมีคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปกรรมมีการคมนาคมที่สะดวก และปลอดภัย นอกจากนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เสนอให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ ทะเลสาบสงขลาโดยให้คงรักษาความเป็นธรรมชาติเดิมไว้ ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาด สงบ ร่มรื่น และมีการคมนาคมที่สะดวก ปลอดภัย และเชื่อมต่อถึงกัน ส่วนแหล่งท่องเที่ยวรอบทะเลสาบสงขลาที่นักท่องเที่ยวรู้จัก หรือเคยได้ยินชื่อ ส่วนมากจะเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป หรือตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวเช่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หาดสมิหลา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบ สวนป่าเปรมเกายอ หาดแสนสุขลำปำ เขาน้อย สวนสองทะเล (แหลมสนอ่อน) เป็นต้น

เสกสรรค์ ยงวิชัย (2549) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนา ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว: กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของอุปทานด้านการท่องเที่ยวชายแดนไทย - สปป.ลาว ในส่วนของการให้บริการทางการท่องเที่ยว ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์ ศึกษา นโยบายภาครัฐของรัฐบาลไทย และ สปป.ลาว ในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่าง จังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์ ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์ ศึกษาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ วางแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวแบบบูรณาการที่เหมาะสมกับทั้งสองประเทศในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์

ผลการศึกษา ศักยภาพของอุปทานด้านการท่องเที่ยวชายแดนไทย - ลาว ในส่วนของการให้บริการทางการท่องเที่ยว ณ เขตพื้นที่จังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ ที่เป็น ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และการบริการทางการท่องเที่ยว ยังคงมีอยู่ในระดับสูง แต่หากจะมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวแล้วนั้น ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1) ความปลอดภัย (Security) ในการตัดสินใจเลือกจุดหมายการเดินทาง การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินเป็นประการสำคัญ มาตรการรักษาความ

ปลอดภัยจึงต้องมีประสิทธิภาพ และทั่วถึงทุกแหล่งท่องเที่ยว สำหรับในพื้นที่จังหวัดหนองคาย และ นครหลวงเวียงจันทน์นั้น นักท่องเที่ยวไม่ค่อยกังวลใจในเรื่องนี้เท่าใดนักเนื่องจากว่า ทั้งหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่สงบเงียบ ผู้คนมีอัธยาศัยไมตรีที่น่ารัก

2) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructures) เช่น ถนน สะพาน สนามบิน สถานีรถไฟ สถานีรถโดยสาร ท่าเรือ ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบสื่อสารที่ทันสมัย เป็นต้น หากพื้นที่ใดยังมีข้อด้อยในเรื่องนี้ จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข ให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายตลอดเวลาที่พำนักอยู่

3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ผู้ประกอบการเจ้าของสถานที่ หรือบริการ จะเป็นผู้จัดหาไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งการมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สามารถใช้เป็นการ กระตุ้นยอดขายสินค้าและบริการ ได้อีกทาง

4) การคมนาคม (Transportation) การคมนาคมขนส่งทั้งจากต่างประเทศและ ภายในประเทศจะต้องมีการเดินทางที่สะดวก ปลอดภัย มีการจัดการจราจรที่เป็นระเบียบการกำหนด อัตราค่าโดยสารที่ได้มาตรฐาน และการรักษาเวลาในการเดินทาง

5) พิธีการเข้าเมืองและบริการข่าวสาร (Border control and information) ควรมี ความเป็นระเบียบ พิธีการเข้าเมืองให้สะดวก รวดเร็ว มีบริการให้ข่าวสารข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว มีบริการจองห้องพัก มีบริการขนส่งผู้ที่พัก

6) ที่พัก (Accommodation) มีโรงแรม ที่พักระดับต่างๆ ให้เลือก ในอัตราค่าที่พักที่ เหมาะสมกับคุณภาพ สะอาดและมีบริการตามมาตรฐานสากล ควรมีการกำหนดราคาที่พักอย่างแน นอน เช่นช่วง ฤดูกาลท่องเที่ยว (High season) หรือนอกฤดูกาลท่องเที่ยว (Low season) เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

7) ร้านอาหาร (Food and beverage) นอกจากจะมีอาหารให้เลือกหลายชนิดแล้ว จะต้อง ถูกสุขลักษณะ มีบริการที่สุภาพ และมีการกำหนดราคาที่เหมาะสม

8) สินค้าของที่ระลึก (Souvenirs) มีการควบคุมคุณภาพ กำหนดราคา รวมทั้งการส่งเสริมการใช้วัสดุพื้นบ้าน การออกแบบสินค้าให้มีเอกลักษณ์ รวมทั้งการบรรจุหีบห่อที่สวยงาม

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ได้ศึกษา เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด มุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ผลการวิจัย พบว่า วัดจังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพใน การท่องเที่ยว ที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะ เฉพาะที่เน้น การปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรมเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม รมรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอด ประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัว เมือง ไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักการบริการสาธารณูปโภค ความ ปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์

และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้

จิราณุช โสภาก และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย กรณีศึกษา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก ศึกษาจุดเด่น จุดด้อย ประเด็นปัญหาที่ประสบ (2) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการเมืองมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก และการวิจัยเชิงสำรวจจากการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก ร่วมกับการวิจัยจากเอกสารและการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงตรรกะ ตามหลักเหตุและผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก โดยใช้สถิติร้อยละและนามาสังเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก อุทยาน ประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร ถือเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความดึงดูด ใจทางการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระดับโลก ซึ่งภาพรวมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก หน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาท มากกว่าชุมชนในท้องถิ่น ทั้งนี้อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร มีความแตกต่างกันในด้านพื้นที่ตั้ง ทำให้พบปัญหาในการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกัน เนื่องจาก อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในเขตเมือง ซึ่งมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาการรุกรานพื้นที่มรดกโลก ส่วนอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร มีพื้นที่ตั้งแยกไปจากชุมชน แต่ก็ยังคงประสบปัญหา ด้านพื้นที่ทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ข้อเสนอแนะ ด้านนโยบาย ควรจะมีมาตรการในการอนุรักษ์ พื้นที่ แผนการอนุรักษ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตควบคู่กันไป ทางด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนควรจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกผ่านสื่อ อย่างต่อเนื่อง ควรจะมีการสำรวจและปรับปรุงปัจจัยพื้นฐาน ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา สถานที่จอดรถ ป้ายบอกทาง หรือป้ายสื่อความหมายที่เหมาะสมที่รองรับขยะและสิ่ง ปฏิกูล เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และทางด้านบริหารจัดการ การพัฒนา ทรพยากรบุคคล อบรมให้ผู้ประกอบการมีจิตบริการและ

ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้

งานวิจัยต่างประเทศ

Xie (2004) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China) จากการวิจัย พบว่า การไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัย โดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือการนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุนนักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บริษาวัฒนธรรมควมมีเสริภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์แต่นักลงทุนบางคน มีความคิดเห็นขัดแย้ง ก่อความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสริภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ดีอยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Sabahat Anjum (2005) ได้ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวของปากีสถานและการพัฒนาในอนาคต การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวในปากีสถาน และวิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการปรับปรุง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจ และส่งอื่นๆของประเทศ ซึ่งจะเน้นพื้นที่หลักๆ ของการท่องเที่ยว ซึ่งจะเน้นศึกษาไปพร้อมกับการศึกษาที่มาของปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข เพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวในประเทศ วิธีการหลักของการวิจัยที่ใช้ในการศึกษานี้มีการวิจัยเพิ่มเติมผ่านแหล่งข้อมูลออนไลน์ และข้อความ ที่มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับการศึกษาการท่องเที่ยวของประเทศที่มีพื้นที่หลังทางวัฒนธรรมและศาสนาที่คล้ายคลึงกัน การค้นพบสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพอันยิ่งใหญ่สำหรับการท่องเที่ยว ในประเทศปากีสถานที่จะต้องพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าของประเทศ และการศึกษานี้ อ้างอิงแนวทางของ 3 ประเทศที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ผลการวิจัยกลยุทธ์ และนโยบาย ที่ใช้โดย อินเดีย อียิปต์ และ UAE พบว่า ผลิตภัณฑ์เสริมที่ใช้บริการนักท่องเที่ยว และการบริการ ที่มีส่วนร่วมทำให้นักท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

Forristal (2009) ได้ศึกษาลักษณะที่เป็นเสน่ห์และแง่มุมต่างๆ ทางโอกาสการใช้วัฒนธรรมเป็นฐานสำหรับการท่องเที่ยวของเมืองโปรเฟต (Perceived Attractiveness and Dimensionality of Culture-Based Tourism Opportunities for Prophetstown) มีสาระสำคัญว่าวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจมีทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าอินเดียนแดงซอว์นี กิจกรรมทางวัฒนธรรม แหล่งวัฒนธรรม งานมหกรรมการทำอาหาร และการเล่นิทานพื้นบ้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย